Voorzitter

Algemene Zaken (III) voor het jaar 1996 (24400-III);
- **Wijziging van hoofdstuk III (Ministerie van Algemene Zaken) van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten voor het jaar 1994 (slotwet/rekening) (24297).**

De beraadslaging wordt geopend.

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Wiegel, die zijn maiden-speech zal houden.

□

De heer **Wiegel** (VVD): Mijnheer de voorzitter! In de Machiavelli-lezing die u op 20 november hebt uitgesproken, hebt u een aantal behartigenswaardige opmerkingen gemaakt waarbij ik graag een aantal kanttekeningen wil zetten. U hebt in uw lezing gezegd dat de overheidscommunicatie zich aan het verengen is tot verkoop van het beleid. U hebt gesteld dat bij slecht presteren PR-bureaus worden ingeschakeld en u hebt de stelling geponeerd dat meer communicatieadviseurs niet helpen. Ik ben het met die stelling eens. Wij zien een verschuiving, wij zien een verenging, wij zien ook de toenemende tendens om burgers van het gelijk van de overheid te overtuigen en om voorlichting te gebruiken als beleidsinstrument. Ik denk dat dit moet worden tegengegaan en dat zeker een versterking van de controle op een en ander een eerste vereiste is.

De eerste vraag die ik aan de minister-president zou willen stellen is deze: is de regering bereid, het parlement jaarlijks een overzicht te verschaffen van de aantallen voorlichtingsactiviteiten, de daarbij betrokken adviseurs, de aan hen gegeven opdrachten, de resultaten daarvan en de kosten die daarmee gemoeid zijn? Ik vraag dat vanuit onze principiële opvatting dat verkopen van het beleid niet in de Nederlandse traditie past.

Hiermee is een kleine stap gemaakt naar het tweede onderwerp waarover ik vanochtend kort iets wil zeggen, namelijk dat van de politieke assistenten. Ook die passen, naar onze mening, niet in de Nederlandse traditie. Vroeger was er zo'n enkeling. De minister-president herinnert zich de heftige discussies aan de overzijde, toen de toenmalige minister Mansholt zo'n assistent wilde aantrekken. Een politieke assistent is een rara avis in de politiek. Maar de vogel wordt steeds minder zeldzaam. Mijn vraag aan de minister-president is: hoeveel zijn het er inmiddels? Vorig jaar heeft de minister-president aan de overzijde gezegd dat hij er één heeft en dat de twee vice-premiers er ieder één hebben. Ik proefde daaruit dat het de minister-president lief zou zijn geweest als het zich tot die drie zou beperken. Ik kan mij daar ook heel wat bij voorstellen. Het is overigens nog de vraag of ook voor de premier en de twee vice-premiers zo'n assistent nodig is, want het secretariaat van de betrokken minister of van de eigen partij kan toch ook enige afspraken technisch regelen. De minister-president heeft daarbij gezegd dat het niet bij die drie assistenten blijft, maar dat er nog vier andere assistenten zijn, van wie er één parttime werkt.

Wij lezen allen het weekblad Vrij Nederland. Vrij Nederland kwam op 4 november met een heel aardig verhaal, waarin onder andere stond: het record aan politieke benoemingen is nu al gebroken. Mijn vraag is: welke bewindslieden hebben zo'n figuur? Hoeveel assistenten lopen er rond? Is het ook zo dat inmiddels een aantal staatssecretarissen zich een politieke medewerker heeft aangeschaft? Het lijkt wel alsof het hebben van een politieke assistent inmiddels een soortement van statussymbool is geworden. Ik denk dat de hamvraag is: wat is nu eigenlijk de status van deze functionarissen? Ik heb hierover een paar vragen. Waarvoor wordt zo'n politieke assistent nu precies aangetrokken? Waarvoor is hij nodig? Wat doet hij? Wat is zijn takenpakket? Wat zijn zijn bevoegdheden? Ik zou de positie van de politieke assistent enigermate nader willen markeren en daarop graag een reactie van de minister-president vernemen.

Ik ben het eens met de opmerking die de minister-president in de Tweede Kamer maakte: zij mogen beslist niet in de sfeer van de voorlichting werkzaam zijn. Ik onderschrijf die opvatting. Ik denk dat daar ook bij hoort dat deze functionarissen geen opdrachten in het departement mogen uitzetten en dat zij voor bewindslieden geen zaken mogen uitzoeken. Daar is de ambtelijke staf voor. Tevens denk ik dat zij geen beleidsdossiers op ambtelijk niveau mogen afhandelen. Ik verneem van de minister-president graag een commentaar op en als het kan een bevestiging van deze stelling. Ik deel overigens het positieve oordeel dat de minister-president vele keren heeft uitgesproken over de kwaliteit en de loyaliteit van het Nederlandse ambtenarenkorps.

Maar de kop boven dat verhaal in Vrij Nederland over die politieke assistenten spreekt boekdelen: de rechterhanden van de macht. De rechterhand van de minister is de secretaris-generaal en zijn staf. Dat is niet de assistent. Wij zijn dan ook van mening dat het fenomeen van de politieke assistent door het parlement goed in de gaten moet worden gehouden. Wij zijn die mening toegedaan vanuit de opvatting dat ministers hun eigen politieke adviseur moeten zijn, hun eigen politieke antenne moeten hebben. De ministers Borst, Wijers en Zalm, die overigens niet uit de politiek afkomstig zijn, zijn daar prima voorbeelden van. Aan de andere kant van het spectrum staat minister De Boer, die twee adviseurs heeft. Een van hen is ook nog adviseur van Schiphol. Ik zeg daar niet te veel over; er is aan de overzijde over gesproken. Je kunt er een vraagteken bij zetten of het een verstandige keuze is geweest. De voorzitter van de partij waar de minister-president toe behoort, de heer Rottenberg, heeft in dat verband gesproken over een ''amerikanisering''. Hij zei letterlijk: een onontwarbare kluwen van functionarissen die halverwege de politiek, de ambtenarij en het zakenleven staan. Ik weet niet of de heer Rottenberg ook over die uitspraak door de minister-president pastoraal is toegesproken. Ik deel zijn mening wel.

Ik begrijp natuurlijk heel goed dat vragen over dit onderwerp, zeker omdat ze in aantal redelijk veelvuldig zijn, wellicht niet in dit korte bestek kunnen worden beantwoord. Daarom zou ik het op prijs stellen als de minister-president eens zou willen nadenken over de mogelijkheid om het standpunt van het kabinet over alle ins en outs van deze functionarissen nog eens schriftelijk vast te leggen. Er is vast wel een ambtelijke notitie ergens op Algemene Zaken. Het gaat mij er op dit ogenblik niet om, alle dames – ik weet niet eens of er dames onder het gezelschap van

de politieke assistenten zijn – en heren nu de nek om te draaien. Ik denk wel dat het belangrijk is dat wij over dit fenomeen toch een principiële en fundamentele discussie hebben, hier of aan de overzijde, opdat wij voor de komende kabinetsformatie – dat is toch het juiste moment – onze mind kunnen opmaken. Zou de minister-president bereid zijn een toezegging te doen om eens op papier te zetten hoe het kabinet tegen dit fenomeen aankijkt, wat het kabinet er eigenlijk van vindt en hoe het in de toekomst zou moeten?

De **voorzitter**: Mag ik u goeder gewoonte getrouw als eerste gelukwensen met uw maiden-speech? Het zal velen verbazen dat u nu pas uw maiden-speech houdt, omdat zij de indruk hadden dat u al veel langer dan juni jongstleden lid van de Eerste Kamer was.

De heer **Wiegel** (VVD): Ik heb mij er 30 jaar op verheugd.

De **voorzitter**: Er is ook zoveel bekend over u, uw kwaliteiten en enkele zwakheden dat ik niet mijn eigen bijdrage daarbij wil voegen met uitzondering van twee punten: het kennelijk plezier waarmee u de politiek beoefent als vak, dat het waard is beoefend te worden en uw interesse in mensen. Daardoor bent u voor sommigen een geducht politiek tegenstander, maar voor velen een heel plezierig collega. Ik wens u van harte geluk met deze maiden-speech.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

□

Minister **Kok**: Voorzitter! Laat ik allereerst senator Wiegel van harte gelukwensen met deze maiden-speech. Sommige mensen blijven altijd jong. Bovendien laten sommige mensen ook een ijzeren consistentie zien gedurende hun politiek functioneren. Ik was vanochtend al vroeg op mijn werk. Toen ik in de gaten kreeg dat het vandaag onder andere heel even over overheids-voorlichting zou gaan, ging er bij mij een klein lichtje branden. Toen ben ik eens even in de annalen van bijna 30 jaar geleden gaan bladeren. Daarin zag ik dat op 18 december 1967, nu bijna 28 jaar geleden, de heer Wiegel een buitengewoon interessante bijdrage leverde over het onderwerp overheidsvoorlichting. Ik heb toen nog even nagezocht of dat ook echt de speech was die als zijn maiden-speech gold. Vervolgens heb ik uit het boek ''Hans Wiegel, profiel van een politicus'' geconstateerd dat hij dat inderdaad als zijn maiden-speech beschouwde. De consistentie blijkt dus ook uit de belangstelling voor dat onderwerp.

Intussen is er in die 30 jaar veel gebeurd. Het karakter en de kwaliteit van de overheidsvoorlichting zijn niet stil blijven staan, maar het is de moeite waard om met elkaar te blijven nadenken over de vraag wat de voorlichting in het kader van een veranderende samenleving en bij een veranderend overheidsbeleid betekent. De voorzitter van de senaat heeft in november een boeiende Machiavelli-lezing gehouden, waarin hij enkele gedachten naar voren heeft gebracht die door de heer Wiegel zijn gememoreerd.

Mijnheer de voorzitter! Ik heb de indruk dat het wat riskant is om ons helemaal over te leveren aan de stelling dat het communicatie- en voorlichtingsbeleid te zeer zou zijn verengd tot de verkoop van het beleid. Het is zeker waar dat een regering, een bewindspersoon, een departement er belang bij heeft om niet alleen naar eigen inzicht goede dingen te bedenken, maar ze ook te bereiken en dat daarvoor een draagvlak ontstaat. Als dat met simpele verkoopmethoden moet worden bereikt, is er inderdaad sprake van een te vergaande mate van verschraling. Ik denk dat communicatie vandaag de dag als onderdeel van het beleid van een moderne overheid ook moet bestaan uit het serieus nemen van de burger en het betrekken van die burger bij afwegingen die aan de beleids-bepaling en de beleidsontwikkeling ten grondslag liggen.

In de stukken die bij deze begroting aan de Kamer zijn voorgelegd, is aangegeven wat de kenmerken van overheidsvoorlichting zijn. Het heeft te maken met de doelstelling van openbaarheid. Krachtens de in de Grondwet verankerde verplichting – zie artikel 110 van de Wet openbaarheid van bestuur – is er een belangrijke opdracht om de openbaarheid te bevorderen. Dan is er de dienstverlening, het wegwijs maken van de burger en het tijdig informatie verschaffen aan de burger in een toegankelijke en begrijpelijke vorm. Er is een component die verband houdt met de noodzaak om een gedachtenwisseling te voeren met doelgroepen en burgers over een verandering van houding en gedrag om uitvoering van beleid te realiseren. Er zijn verschillende voorbeelden van te geven. Er zit ook een public-relations-aspect aan het voorlichtingsbeleid.

Voorzitter! De vraag van de heer Wiegel was – deze algemene behandeling van deze begroting van AZ is eigenlijk een aanleiding daarvoor – om een jaarlijks overzicht te verschaffen, naar ik aanneem per departement, van voorlichtings-activiteiten, adviseurs die worden ingeschakeld, kosten die met het geheel zijn gemoeid en resultaten. Ik moet erop wijzen dat ook vandaag veel informatie over de voorlichting naar de Kamer toe gaat. Er bereiken de Kamer met een zekere frequentie overzichten van de grotere voorlichtingsactiviteiten die op bepaalde themata zijn geconcen-treerd. Ik heb de begrotings-hoofdstukken er vanochtend niet meer zo snel op kunnen nalezen, maar ik neem aan dat daarin in een aantal situaties zeker ook voorbeel-den te vinden zijn van de voorlichtingsactiviteiten die binnen departementen worden ontwikkeld. Ik vind het prima om te bevorderen dat, naast de algemene informatie die door AZ over de algemene voorlichting wordt gegeven, ook per departement wat fundamenteler en gestructureerder op het geven van informatie wordt ingegaan. Een goede presentatie van informatie en een grondige beoordeling van de informatie op haar effecten zijn van belang. Ik acht zo'n investering in een meer gestructureerde en geïntensiveerde informatie aan de Kamer bij de verschillende bijlagen van de begrotingshoofdstukken ook belangrijk om te helpen voorkomen dat misschien te gemakkelijk of te eenzijdig over het karakter van de voorlichting van vandaag de dag wordt gesproken. Ik denk dat bij een goede beschouwing kan blijken dat het vermeende inzicht, dat de overheidscommunicatie vooral dient om het beleid te verkopen, op een nogal eenzijdige waarneming is gebaseerd. Natuurlijk willen wij ook draagvlak voor beleid, maar het gaat om veel meer. Het gaat om moderne